

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Collegium Universi Juris Canonici

Engel, Ludwig
Salisburgi, 1693

19. De Usuris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61596](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61596)

quam ex tali delicto contrahunt. S ayr. *de Censur. lib. 7. c. 10. n. 8.* deinde pœna furti notabilis aut iterati in Clerico est depositio. *c. Presbyter. 12. dist. 81. c. cum non ab homine. 10. de J u d i c i i s.* Barb. *de Officio Episcopi. p. 4. allegat. 110. num. 10.*

- 9 Est tamen hæc depositio *verbalis* tantum, quando scilicet Clerico executio suorum ordinum, & promotio ad superiores ad perpetuum interdicitur, salvis interim adhuc privilegiis Clericalibus, non verò realis degradatio, quæ fit per detractionem habitus Clericalis, & traditionem Curia secularis: propter furtum enim utcumque male qualificatum Clericus nunquam solet tradi Curia seculari, cum id in Jure Canonico expressum non habetur, nisi Clericus contemptis omnibus censuris Ecclesiasticis prorsus incorrigibilis remaneat. *d. c. cum non ab homine.* Licet verò leges Carolinae sine distinctione personarum pro furtis tertio iteratis, vel male qualificatis pœnam mortis statuerint; notum tamen est, quòd leges Civiles & Imperatoria, præsertim verò pœnales non obligent Clericos, *c. Ecclesia. 10.*
- 10 *Ibi Doctores de Constit.* Illud etiam adnotari potest, quòd Episcopus Clericum ob furta depositum iterum restituere, & ad ordinem habitare possit per textum *in c. et si Clerici. 4. §. de adulter. iis. de J u d i c i i s.* Barbos. *d. loc. n. 32. cum aliis ibi allegatis.* Sicut non ita pridem in hac Diœcesi practicum est, sub ista tamen moderatione, ut depositus prius omnibus, quibus per furtum damnum intulit, satisfacere, & deinde ad evitandum scandalum (quia post restitutionem saltem aliqua læsæ æstimationis nota remanet) alibi quàm in loco delicti admissi ordines suscipere, & susceptis ministrare jussus fuerit.

TITULUS XIX. De Usuris.

Multorum ingenia, plurimum veterum scientias terquet hæc materia de Usuris; & si ulla alia, certe hæc difficilis & practica est, dum passim homines diversas negotiationes cum pecunia intrant, ex eaque lucrum querunt, cum tamen frequenter talia lucra illicita & usurarius putentur, ac non tantum in foro interpocaminosa, sed etiam in externo verisus digna censentur, ut proinde operæ precium sit rem totam ex fundamentis intrinsece. Sit igitur

§. I.

Quid sit Usura, & quo Jure prohibita?

SUMMARIÆ.

1. Usura quid?
2. Usura proprie tantum in mutuo contrahitur, si eo aliquid temporale pretio estimabile recipitur.
3. Usura quidem requirit pactum, sed id aliquando est implicitum.
4. Usura quædam licita, seu compensatoria dicitur, sicuti, aut tam in emergenti.
5. Usura Jure Divino, naturali, & humana prohibita.
6. Quæ ratione DEVS concesserit ludam furtum gentibus exercere.
7. Explicantur alii textus Scripturæ.
8. Cur Usura etiam Jure naturali prohibita?
9. Sub nomine mutui potest aliquando licite contrahi licitum.
10. Usura non possunt aliqua lege permittere.
11. Peccant graviter contra Justitiam, qui ludam alius exercitium usurarium concedunt.
12. An peccet debitor solvendo usuram?

Usura apud Latinos usum, vel potius magis accommodè ad sensum, *fructum* & utilitatem ex usu et proventum significat, veluti Cicero *in Verrem* cur pyrælis ait, *lucris usuram dicitur*

idem de Senectute: errat, inquit, nunquā sine usura reddat, quod accepit. Verūm ad præsentem materiam varias usure descriptiones & definitiones adferunt Interpp. ex quibus omnibus sequentem colligo & definitio, usuram esse quidquid ex mutuo temporale & pretio estimabile per actum lucri causā sorti seu debito principali accedit. Consideremus singulas hujus definitionis particulas.

Dico I. ex mutuo: nam usura proprie tantum in contractu mutui committitur, per text. DD. communiter in c. 1. causa, 24. q. 3. sicuti & sententia Christi paulo post citanda de solo mutuo loquitur. Est enim mutuum ex sua natura contractus gratuitus, ubi regulariter sufficit, pecuniam mutuo acceptam sine alio additamento mutuanti reddere. In aliis verò contractibus, ut in emptione, venditione, permutatione, locatione & similibus, potest quidem committi dolus vel iniquitas habens annexam obligationem restitutionis, ut si res carius iusto pretio, aut vitiosa vendatur &c. sed non usura proprie adiecta, deoque nec ibi penæ specialiter contra usurarios late locum habent, nisi quatenus aliquando palliatum mutuum continet, prout ista omnia in hoc & etiam in sequenti §. magis declarabimus.

Dico II. Temporale: si enim pacificaris cum mutuuario, ut præter restitutionem pecunie mutuatæ teneatur tibi conferre beneficium Ecclesiasticum, vel dare rem aliam spiritualem aut sacram, potius simonia quam usura commissā dicitur.

Dico III. Pretio estimabile: unde quamvis de Jure Civ. usura proprie in pecunia numerata consistere videatur l. eos. 26. §. 1. & passim. C. b. t. Panor. ad rub. hujus tit. n. 4. de jure tamen Can. (quod circa usuras tanquam in materia peccati & conscientie prævalet Juri Civili) usura censetur, licet res alia quam pecunia ultra fortem à mutuata-

rio exigantur, ut v. g. certam quantitatem frumenti solvat, & certas operas præstet, ut actionem, quam contra mutuantem habet, remittat, &c. c. 2. & 3. causa 14. q. 3.

Natantur autem loquor, si talia ultra capitale mutuatum exigantur: nam si, quod aliquando fieri solet, operario vel opifici volenti à te mutuare pecuniam, eandem tribus cum pacto, ut is nullam quidem pecuniam restituat, sed pro ea operas præstet, vel opus aliquod conficiat, non erit usura, sed contractus licitus, atque idem, ac si operario, mercedem anticipatò dedisses, dummodo operæ non pluris aestimentur, quam pecunia numerata.

Dico IV. per pactum: id est, ut mutuarius ex obligatione contracta teneatur aliquid ultra fortem principalem mutuanti solvere. Quare secus est, si mutuarius propria sponte ex mera liberalitate vel gratitudine mutuandi aliquid tribuat, prout in simili de Simonia dicitur, non esse Simoniam, si pro re spirituali absque præcedenti pacto aliquid liberaliter oblatum accipiatur: si enim mutuarius posset cuique alteri res suas donare, cum quilibet rei lux moderato sit & arbiter. l. in re mandata. 21. C. Mandati. sanè mutans, qui ei mutuando beneficium præstat, non debet esse deterioris conditionis, ut manus pro beneficio liberè oblatum accipere nequeat, cum naturalis ratio hominibus obligationem antidoralem, seu reciproce gratitudinis erga benefactores imponat.

Interim tamen, quia antidoralis obligatio ordinariè tantum moralem honestatem non Juris vinculum, aut actionem vel ex actionem inducit, neque obligat ad certum & determinatum gratitudinis actum in specie, sed aliquam gratitudinem in genere, ideo non auferem à peccato usuræ, saltem mentalis excusare illos, qui liberalitatem

Kkk kkk 3

tem

tem & gratitudinem non tam expectant, quam torquent, & indigentibus hominibus non aliter mutant pecunias, quam sub spe promissionis & etiam exactione largæ remunerationis. Id quod satis probat text⁹ in *c. consiluit. 10. h. t.* ubi Pontifex usurarium iudicat illum, qui (utimur verbis ejusdem cap.) *non alias mutuo traditurus, eo proposito mutuum pecuniam credit, ut licet omni conventionione cessante plus tamen forte recipiat.* Sunt tamen nonnulli, qui cum Less. *de Justitia & jure. l. 2. c. 20. n. 34. & 56.* hunc textum exponunt de eo casu, quando non sub ratione gratitudinis, sed sub ratione justitiæ & obligationis civilis aliquid ultra sortem exigitur. Hac tamen interpretatio non videtur textui generaliter & sine tali distinctione loquenti satis convenire: nam obligatio civilis & justitiæ, cum ex ipso contractu mutui, utpote gratuiti, esse nequeat, necessariò ex conventionione & pacto accedente esse deberet, Pontifex autem supponit omnem conventionionem, quæ obligationem civilem inducat abesse, & in eo magis se fundat, quod mutuoans non velit aliter mutuoare, quam ut aliquid ultra mutuatum pecuniam quocunque deinde titulo vel colore sive justitiæ, sive gratitudinis, à mutuuario recipiat. Idque confirmatur *ex cap. 2. vers. alii. c. 3. vers. si quis. causa. 14. q. 3.* ubi SS. PP. *donativa & munuscula* (intellige, non liberâ sponte oblata sed exacta) à debitoribus recipientes usurarios reputant; *munuscula* autem & *donativa* utique rationem justitiæ non habent, sed remunerationis.

Ratio autem fundamentalis mihi videtur, quod usura principaliter prohibita sit, ob gravamen indigentium, qui spe recipiendæ pecuniæ cum suo detrimento qualibet pacta etiam facillè in eunt. Est verò etiam gravamen indigentium, si sciant, se pe-

cunias aliter obtinere non posse, quam si liberaliter donent mutuari non sine damno suarum facultatum, tales proinde donationes in effectu parùm differunt à pacto propriè usurariis, quia utrinque lucrum certum est, non voluntate libera datum, sed necessitate recipiendæ pecuniæ extorum. Quare cum dicimus usuram tantum *ex pacto* esse, ita explicari debet, ut sit *ex pacto* vel etiam *ex tali actu*, qui pacto factententio *æquivaleret.* atque hanc nostram sententiam docet Syl. *Verbo Usura. f. 1. n. 1. & 2. Cov. Variarum Resolut. l. 1. c. 1. ult. n. 4. & Navar. in Commentario de Usura. tit. 10.*

Dico denique *lucris causâ*, & quæ hoc lucrum debet esse ex mutuo tantum fructus pecuniæ mutuata, non vero ex aliâ causa prorsus à mutuo separata.

Idèò non erit usurarius centensius Dominus vel Parochus, qui colono, vel parochiano mutuo dat frumentum pro semine, aut pecunias pro emendis rebus ad culturam agrum necessariis, eâ conditione, ut tâto diligentius & sine diminutione pensionem annuam pro locato prædio rustico, aut decimas pertinetur: quia istæ pensiones & decimæ debentur ex alia causa, quam ex mutuo, sicut ex contractu locationis & jure parochiali.

Item neque ille lucrum capit, sed suum consequitur, adeoque & ab usura immunus est, qui debitori novum mutuum præstat, eo pacto, ut id unâ cum veteri debito citius sibi restituitur. Henr. *Canil. de Usuris. cap. 1. n. 6. arg. c. 1. in fine h. t.*

Præterea aliquando à mutuuario aliquod exigere potest ultra sortem per modum *interesse & compensationis*, quando scilicet sua interest, pecuniam non dari mutuo. Unde DD. communiter & rectè usuras dividunt, quòd aliæ sint *mere lucratorie*, & propterea illicitæ, aliæ verò *compensat-*

ENGEL

ria, & licita. Atque hoc interesse creditoris, ob quod fit compensatio, rursus duplex constituunt: unum, quod vocant *interesse lucri cessantis*, & alterum *interesse damni emergentis*. Interesse *lucri cessantis* dicitur, quando creditor ex pecunia potuisset alibi honestum lucrum sperare, ut si eandem mercaturam, emendis prædiis, aut redditibus annuis applicasset, &c. & nihilominus neglecto illo lucro in gratiam amici mutuum dederit, quo casu non inique aliquid ultra fortem petit creditor, ne officium suum & beneficium alteri præstitum sibi damnosum sit. *L. sed si quis 7. ff. Testam. quem admodum aper.* Quamvis autem And. Gail. *Lib. 2. observ. 6. n. 2.* ex praxi Camerae Imperialis non videatur admittere *interesse lucri cessantis*, nisi in mercatore solito negotiari: Communis tamen opinio est in contrarium, teste Canisio dicto *cap. 1. n. 8. Navar. in Man. Cons. ff. c. 18. num. 211.* nam eadem æquitatis ratio, quæ facit, ut mercator æstimare possit carentiam lucri, etiam in aliis hominibus militat, dummodo quantitas *inter. ff.* hujus arbitrio boni viri æstimetur, & consideretur, lucrum speratum potuisse variis ex causis & accidentibus incertum fuisse.

Interesse *damni emergentis* appellatur, quando creditor propterea aliquid exigit à debitore, quod ob mutuatum pecuniam ipsi non tantum lucro caruerit, sed insuper damnum aliquod in rebus suis passus sit; ut quia ob defectum pecuniæ domus non restituta corruit; vel quia mutuavit frumentum, & cum id suo tempore non redderetur, creditor interea coactus fuit alibi cariiori pretio frumentum emere, &c. Ubi sane debitor gravari non debet, ut creditorem indemnem servet, ne alteri per alterum iniqua conditio inferatur. *l. non debet. 74. ff. de l. f.* & beneficium creditoris sibi ipsi damnosum sit. De utroque hoc interesse

lucri cessantis & damni emergentis textus est expressus. *in l. 3. §. ultimo. ff. De eo, quod certo loco l. un. C. de Sententiis, quæ pro eo, quod interest, &c.* Utrum autem interesse *lucri cessantis*, & *damni emergentis* in pactum deduci possit, aut peti, etiam si debitor in mora non fuerit, & nunquam pro solutione interpellatus, *in §. sequenti* dicemus, ubi sæpius de hac materia mentio incidet.

Post applicatam usuræ definitionem restat, ut videamus, quo jure usuræ prohibita sint. Et in primis contra Carol. Molinæum *in Tractatu de Commercialibus n. 7. & 11.* pro certo tenendum est, usuras etiam juxta moderationem juris Civilis exercere, esse peccatum, ita ut qui contrarium pertinaciter affirmare ausus fuerit, in eum, tanquam hæreticum, animadverti debeat juxta constitutionem Concilii Vienen. *in Clement. un. §. sane hoc. tit.*

Etenim ex communi DD. sententia usuræ non tantum jure humano Ecclesiastico, sed etiam Divino & naturali prohibita sunt: prout id expressè affirmat Pontifex *in c. 4. h. t.* ubi dicit: *quod usuras utriusque testamenti pagina detestetur &c.*

Quod igitur attinet ad Testamentum vetus, habetur *Deuteronom. 23. vers. 19. non sueneraberis fratri tuo* (id est, qui ejusdem fidei est, sicut Apostoli omnes Christianos appellarunt fratres *Act. 1. & 6. c.* & sæpius alibi) *ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Item *Ezechielis c. 18. vers. 8.* dicitur: *qui ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit: hic justus est, & vitæ vivet.* Denique *in Psal. 14.* legitur eum habitaturum *in tabernaculo Domini, qui sagreditur sine macula, operatur justitiâ, loquitur veritatem, & pecuniam suam non dedit ad usuram.* In novo Testamento *Luc. 6. cap. vers. 35.* ait Christus: *benefacite,*

facite, & mutuum date nihil inde sperantes; hoc est, nihil ultra, quam dedistis, lucri causâ recipientes.

6 Verum contra istos Scripturæ textus aliqua argumenta opponuntur, quæ breviter referemus & resolvemus. I. In illo loco *Deuter. 23.* dictum est, *non faveraberis fratri tuo, sed alieno.* ergo videtur consequens, usuras non esse malum intrinsecè, & Jure naturæ prohibitum, alias Judæis à Deo non fuisset concessum usuras erga alienos sive gentiles exercere, sicut extra bellum, & sine causâ non licet occidere gentilem & infidelem, cum occisio innocentis intrinsecè & jure naturæ mala sit. R. duplicem adferri hujus objectionis solutionem: prima est, quod Judæis olim concessum fuerit usuras exercere cum gentilibus ad vitandum majus malum, ne scilicet cum suis fratribus & Judæis id facerent, sicut ex D. Thom. refert *Canis. dicto c. 1. n. 22.* aliquando enim inter duo mala, quorum utrumque vitari nequit, tolerari potest minus malum ad vitandum majus, non quidem approbando, sed dissimulando minus. Altera solutio, quæ magis mihi placet, est, quod DEUS Dominus universi omnes gentilium facultates, & terras tradiderit in potestatem Judæorum, proinde cum illas facultates potuissent gentibus per arma & bellum auferre, poterant etiam per usuras, sicut *Exod. 12. cap.* eisdem Judæis concessum fuerit, ut *Egyptios* spoliarent vasibus argenteis & aureis ac vestibus sibi commodatis. Quam interpretationem etiam probat Div. Ambrosius relatus in *cap. ultimo. causa. 14. q. 4.* cui jure, inquit, inferuntur arma, huic jure indicuntur usuræ, sine gladio se de hoste uti scit, qui fuerit usurarius exactor inimici. Est tamen advertendum, quod hoc sensu & casu usura sumatur in generali significatione pro quolibet usu vel lucro, non in specie quatenus ex

Etum illicitum & malum intrinsecè; tunc *usura* peccatum est, quando ex soluta mutui aliquid ultra sortem accipitur: si vero, si ex alia causâ a mutuo separatur *jure belli*, teste D. Ambrosio *in d. cap. ult. d. 2.* multo magis jure Domini jam prius Deo addicti, quemadmodum etiam dicitur esse *usuras compensatorias*, in quibus causa lucri cessantis, vel damni emergentis aliquid ultra sortem exigitur, quæ quidem dicuntur, sed peccaminosa non intelliguntur.

II. Opponitur alius locus apud *Luc. 19. cap.* ubi Dominus reprehendit deum quod pecuniam suam non dederit *usuram*. R. per hanc parabolam Christus non approbare usuras, sed tantum retere hunc hominum, eosque commoneere, ut cum istis lucris terrenis & periculis solliciti, multo magis debeant esse solliciti in bonorum operum, & lucro vite æternæ sicut etiam de villico defraudante, dicitur suum similis parabola apud eundem *Luc. 16. cap.* habetur.

III. Videtur, quod ille textus *Luc. 11. mutuum date, nihil inde sperantes*, non accipiendus tantum de consilio, non autem de præcepto Evangelico: quia dare mutuum non est de præcepto, sed de consilio & caritate. R. priorem partem hujus textus, licet: *mutuum date*, non esse quantum ad præcepto, esse tamen partem alteram, *nihil inde sperantes*. Quod debet colligi ex verbis veteris testamenti prohibentibus usuras, quos supra allegavimus. Nam Christus non venit solvere legem, sed adimplere *Matth. 5. cap. vers. 17.* Similis ratio habetur *Psal. 75. vers. 12.* *vovete Domino DEO vestro*, ubi prius verbum *vete*, non est præcepti, sed posterius *date*, juxta illud *Deuter. 23. vers. 20.* *nolueris polliceri, absque peccato*

quod autem semel egressum est de labiis
tuis obseruabis, & facies sicut promissisti
Domino DEO tuo, &c.

Quod autem Jure Naturæ, siue naturali
ratione usura illicita sit, probat Cov. Var.
Resilut. lib. 3. c. 1. & cum eo communiter
DD. hoc argumento: vel enim creditor capi-
tur lucrum ex mutuo pro ipsa sorte, vel pro
usu ejus: sed neutro modo citra iniquitatem
potest lucrum capere. Non enim pro ipsa
sorte: quia justitia commutativa, quæ in
contractibus obseruatur, desiderat æqualita-
tem, & non permittit, ut pars contrahens
plus reddere teneatur, quam accepit; ita in
permutatione vel emptione pro equo valente
in summo pretio centum florenos, non pot-
est accipi alius equus, vel quantitas pecunia-
ria centum imperialium. Similiter ergo &
in mutuo pro centum florenis mutuo datis
non licet accipere plus, quam centum flore-
nos. Sed neque pro usu sortis lucrum peti
potest: quia usus vel utilitas cujuslibet rei
pertinet ad dominum, mutuarius autem
efficitur dominus rei mutuatae (mutuum
enim inde nomen accipit, quod ex meo tu-
um fiat, l. 2. §. 2. ff. de Rebus creditis.)
ergo ad mutuarium & non ad mutuam
usum pertinet. Et cum mutuum tantum in
pecunia, vino, frumento & similibus rebus
usui consumptibilibus consistat, usus ejus à
dominio separari non potest: *L. hoc Sena-
tusconsultum. §. in fine. ff. de Usury uel u
earum rerum, quæ usu consumuntur.* Hinc est,
quod in contractu locationis, si v. g. alteri
per annum locem aedes meas, vel agrum
meum magis quam in mutuo aliquid pe-
ti possit ultra restitutionem domus vel agri:
quia in hoc contractu locator manet Domi-
nus, & consequenter utilitas ex re sua à con-
ductore percepta ad ipsum respicere debet.
Præterea locatio est rerum talium, quæ per-
manentes usum & utilitatem adferunt, pecu-
ENGELIN DECRET. LIB. V.

nia autem sua natura sterilis est, ejusque
usus in exponendo seu abusu consistit. Quod
& Aristoteles Divinâ lege destitutus solo lu-
mine naturæ agnovit, dum 1. *polit. cap. 7.*
ait: *maximè præter naturam esse hunc
acquirendi modum, ut in fenore numus
numum pariat.*

Si verò alicui ista rationes nimis subtiles
videantur, is apprehendat aliam, quam tradi-
dit Coralius *Lib. 3. Miscel. cap. 21. m. 7.*
quod usuræ ideò naturali æquitate inspectâ
illicitæ sunt, cum absorbeant egentium for-
tunas, dum hi in necessitate constituti pecu-
niis à fœneratoribus sub quacunque lege ac-
ceptis tandem ad summam inopiam redigan-
tur, nova semper debita contrahentes. Item,
quod iniquum sit, actum charitatis & socie-
tatis humanæ, qui in mutui datione consistit,
ad proprium lucrum & alterius damnum
convertere. Unde si quis objecerit contra
prioris rationes, creditorem saltem aliquâ
ratione comparari posse dominum retinên-
ti, sicut qui actionem ad rem repeten-
dam habet, rem in suis bonis habere vi-
detur. *L. 15. qui actionem. 15. ff. de R. I.*
*L. id apud se. 143. ff. de V. S. L. rem in bo-
nis. 52. ff. de Acquir. rer. dom.* Item quod
contractus ex conventionione partium etiam
contra vel præter ordinariam suam naturam
legem accipiant. *c. contractus. 85. de R. I.*
in 6. l. contractus. 23. ff. eod. tit. Sanè dif-
ficilis erit responsio, nisi juxta hanc postero-
rem rationem dicamus, allegatas Juris regu-
las non procedere, si exinde proximus con-
tra æquitatem & Christianam charitatem
damnificetur, ita enim leges ex bono & æ-
quo interpretari oportet, ut sint conformes
illi generali juris præcepto *aliterum non le-
dere. §. 3. inst. de I. & I. placuit. s. c. de Ju-
dic.*

Non relevat creditorem, si dicat, se debere
interim carere pecuniâ cum periculo, ne for-
tassis

tassis debitor planè depauperetur, & nunquā restituat, atque idèd se non iniquè aliquid ultra fortem petere. Nam cum sit in arbitrio creditoris, an velit mutuare, nec ne, sola carentia pecuniæ, quæ ex ipsius voluntate processit, non est iustus titulus ad aliquid amplius exigendum, nisi sit conjuncta cum interesse *lucris cessantis, vel damni emergentis*. Periculum verò amittendæ fortis aliquando quidem facit jus, ut rectè aliquid præter fortem petatur; sicut *in §. sequenti* dicemus, sed id tunc demum: si per pignora aut fidejussores non possit creditori satis cautum esse: debet quoque cogitare, etiam retentam domi pecuniam non fuisse extra omne interius periculum.

- 9 Deinde etiam hîc obiter notari potest, si quis à te roget mutuum non causâ necessitatis suæ, sed utilitatis quærendæ, volens honestam negotiationem instituire, prædia emere, & lucrum ac fructus ex hac pecunia quærere, poteris cum eo tale pactum facere, ut is præter pecuniam acceptam teneatur tibi aliquam partem lucris restituere & communicare; talis namque contractus in effectu est species *societatis*, contractus de jure gentium liciti, in qua alter pecuniam, alter operam confert, §. 2. *Instit. de Societate*. Imò sicut in multis contractibus *mutui* nomen non habentibus, cum gravamine tamen proximi initis, potest latere implicitum mutuum & usura, per ea, quæ traduntur *in §. seq.* ita, cum contrariorum eadem sit ratio, sub nomine *mutui*, præsertim à plebeis, & Jurium ignavis prolato, ubi proximi potius augmentum, quam damnum quæritur, potest subesse implicitus alius contractus *societatis*, *emptionis*, *ensus* &c. ut inferiùs ad finem Tit. dicemus.

- 10 Cæterùm cum usura Jure divino & naturali prohibita sit, non potest ullo modo fieri licita, nec dispensatione Pontificis, qui non

dispensat contra Jus Divinum & naturale, *super eo. q. hoc tit.* Nec consuetudines contra Jus Divinum & naturale sunt immutabiles, §. *sed naturalia. 11. Instit. d. l. N. G. & C.* diuturnitas temporis peccatum non mutat, sed augmentat: ac multitudo peccatorum non parit peccato patrocinium, *cap. ult. de Consuetudine*: Nec favore patrum veterum, videlicet ob utilitatem Ecclesiarum, pauperum vel redemptionem captivorum, *cap. 4. hoc tit. c. 1. & seq. causa. 14. q. 5. molantis enim ex iniquo oblatio est molata, & dona iniquorum non præcedunt*, *Altissimus. Eccles. 34. v. 21.* Nec derogat ex legibus & statutis Principum ac Dominorum sæcularium: quia nec ipsi immunitatem peccati aliquid contra Jus Divinum hæc possunt, *Clem. un. h. t.*

Unde quamvis leges civiles permittere usuras personis illustribus, & nec omnino cum quadam moderatione, ut scilicet maxima usura essent *duodecim pro centum*, que solum in *fenore nautico*, ubi periculum erat mutuantis: communes verò usurae *sex*, vel etiam *quatuor pro centum*, *l. eos 26. C. h. t.* interpretatur *Less. lib. 2. c. 20. n. 33.* has tamen leges non excelsiora peccato (nisi quatenus interesse *lucris cessantis* vel *damni emergentis*, aut iusta ratio *proculi* concurrat) contra Carolum Motham loco supra citato communiter sentiunt Catholici Doctores.

Sed iidem DD. concedunt, ad vitandum majus malum valere legem, quæ certum modum usuris statuat, non quòd ex hoc licita reddantur: sed ne usurae, si cum prætextu *lucris cessantis, damni emergentis, aut periculi* nimium à debito usurarum torqueant; prout hodie in Imperio usitatum est, *ut §. pro 100.* exigantur: qui secundum talem moderationem usura exegerit, in foro externo, quantum ad peccatum

non censetur usurarius, eo quod praesumatur, has usuras non esse merè *lucrativas*, sed *compensatorias* lucri cessantis vel damni emergentis, cum quilibet ex 100. facile annuatim possit 5. lucrari, si pecuniam emendis praedijs aut alteri honesto negotio applicet.

Inerim tamen, si pecunia vera apud mutuantem fuisset otiosa, & nihil sua interst, eam mutuo dari, volunt plerique, talem in foro interno seu conscientia (ubi non ex praesumptione, sed ex veritate proceditur) haud esse immunem ab usura, praesertim si debitor necessitatis causa, non lucri & utilitatis, sicut paulo superius diximus, pecuniam mutuam accepit. Videatur Henric. Canif. de Usuris c. 1. n. 9. Ubi ex verbis Recessus Deputatorum Imperij Spirae celebrati Anno 1600. & à Rudolpho II. confirmati demonstrat, Jure Imperij 5. pro 100. tantum ex praesumptione *lucris cessantis*, vel *damni emergentis* permitti.

Praeterea *in c. 1. h. tit. in 6.* graviter, & sub censuris prohibet Pontifex, ne Christiani praesertim Ecclesiastici, in suis terris alienigenas exercentes usuras habitare permittant: & mortaliter adversus Justitiae legem peccare Magistratus, ait Paul. Laym. *in Theol. moral. lib. 3. tract. 4. c. 6. sub n. 4.* qui Judaeis, aut alijs, usurarum licentiam dant cum obligatione seu pacto magni tributis solvendi; ex hoc enim cooperantur peccato usurarum; & inde fit, ut ad solvendum istud tributum Judaei vel alij usurarii usuras augere & pauperes magis opprimere cogantur.

Demum pro coronide hujus §. etiam inquirendum est. an non tantum creditor peccet exigendo usuras, sed etiam debitor eas promittendo? Negativa satis evincitur *ex c. debitor. 6. X. de Jurejur.* Ubi dicitur, quod debitor, qui sub juramento promisit solvere usuras, teneatur hoc juramentum

servare, quamvis postea autoritate Magistratus creditor compelli debeat, ut usuras restituat. Unde subiungitur, obligatio, cui accedens juramentum validum est, & servandum, non est peccaminosa, quia juramentum cum peccato & contra bonos mores, non est obligatorium juxta regulam 58. *Juris in 6.* sed huic obligationi, qua debitor promittit solvere usuras, potest accedere juramentum validum & servandum, ergo &c. Et quidem quod debitor non peccet peccato usurae, res per se clara est, neque enim ipse lucrum ex mutuo quaerit cum alterius gravamine, sed ipsemet gravatur, & alteri in re sua lucrum concedit. Tota verò difficultas est, an non peccet debitor tanquam complex & consentiens peccato creditoris? nam si debitor usuras non promitteret, creditor exigere non posset, Apostolus verò *ad Rom. 1. cap. in fine* consentientes peccato equiparat peccatum facientibus. Nihilominus dici potest, illum consentiens esse peccatum, qui non tam ex necessitate, quam ex complacentia peccati procedit, vel qui est causa peccati in altero. At debitor promittens usuras nec habet complacentiam in peccato usurarum, vellet enim mutuum gratis accipere; nec movet creditorem ad usuras exercendas, cum is aliàs ita constitutus supponatur; ut sine usuris credere pecuniam nolit, sed necessitate magis accipiendae pecuniae consentit, veluti si latroni exigenti pecuniam promittat, utique per hoc non dicitur peccaminosè in peccatum latrocinij consentire.

§. 11.

De specialibus quibusdam Pactis, an sint usuraria?

13. An oporteat interesse in pactum deducere?

14. Propter periculum aliquando potest aliquid exigi ultra sortem.

15. Explicatur c. naviganti, de Usuris,

16. Montes pietatis an usurarii?

LII III 2

27 Dispu-

17. Dissolutio de pacto antichrysis.
 18. Pactum de retrovendendo an licitum?
 19. Olla fortana excusatur ab usuris & ab iniquitate, non tamen expedit Reipub.
 20. Venditor ob dilatam solutionem an possit pretium auferre?
 21. Sine licito emere chirographa debitorum pro minore pecunia?
 22. Examinatur prolixè contractus censualis.
 23. In specie de censu personali, & qualiter differat à mutuo?
 24. De Cambio, & ejus lucro.

13. **Queritur I.** ante interesse lucri cessantis, vel damni emergentis possit à creditore statim tempore dati mutui in pactum deduci? Respondeo affirmativè: nam quod justè possum exigere, possum etiam in pactum & obligationem expressam deducere. Imò si creditor ab initio hoc interesse in pactum non deduxerit, ex postfacto non poterit id aliter ab invito debitore petere, quam si debitor in mora fuerit, hoc est, si interpellatus à creditore (qui voluit alibi honestum lucrum querere, vel damnum emergens præcavere) non solverit: aliàs enim debitor rectè excipiet, si scivisset, tanti creditoris ob mutuam pecuniam interesse, se vel pecuniam ab ipso non fuisse mutuam accepturam, vel certè interpellatum fuisse illicò soluturum. Si tamen mutuum ad certum tempus contractum sit, tunc elapso illo tempore, si debitor non solverit, hoc ipso & sine alia interpellatione constituitur in mora. Nam dies interpellat pro homine. Laym. *dicto loco n. 10. Navar. in Manuali cap. 17. sub. num. 211.*

14. **Queritur II.** an & quando ratione periculi admittenda fortis seu summæ capitalis mutuata possit aliquid exigi? Plurimi Doctores tam Recentiores, quam Veteres sentiunt, res suas exponere periculo ob gratiam alterius esse pretio æstimabile, cum nemo teneatur gratis pro altero curas suscipere, & res suas jactare; proinde creditorem

circa iniquitatem posse aliquid pro honorifico exigere, si illud subeat mutuantibus, & debitor vel non velit, vel non possit dare pignora, aut fidejussores in solvuntatem debiti. Less. l. 2. c. 20. d. d. b. c. 13. Arog. Major. & alij apud Salas *Tract. de Usur. c. 2. n. 33.* ejusdemque sententia dicitur esse D. Thom. *Opusc. de Usur. c. 1.* Qua ratione etiam sustineri possit talis contractus, si quis alicui det centum florenos pacto, ut si Sacerdos factus fuerit, & beneficium obtinuerit, restituat centum florenos, sin minus, nihil teneatur restituere. Item si quis mercatori curam eunti mutuet centum eà lege, ut si non redierit, reddat 120. si vero navis perierit, ipse vel ejus heredes nihil reddere teneantur: dummodo in his & similibus casibus verum & probabile periculum sit amissionis fortis mutuatae, quòdque periculum prudentium virorum tanti valeat, quantum æstimat mutuator, & pro eo ultra non petit.

Verùm contra hanc doctrinam præ expressus textus in c. *naviganti*, ubi dicit Pontifex: *Naviganti, qui ad mundanas certam mutuam pecuniam quantitatem, pro eo, quod suscipit periculum, receperunt aliquam utilitatem, usurarius est censendus.* Diversas veras excogitarunt hujus cap. interpretationes, ex quibus duæ mihi videntur præferendæ. Prima est, quod in hoc cap. omissa sit particula, *non*, & legendum rararius non est censendus. quod valde congruunt verba sequentia, dum ibidem subiungitur: *ille quoque, qui dicitur lidos, ut alio tempore totidem florenos vini, vel olei mensura reddatur, licet tunc plus valeant, utrum minus solutionis tempore sint reddatur, verisimiliter dubitatur, non dicitur*

hoc *usurarius reputari*. Ecce hic inprimis Pontifex per illam particulam collectivam, *ille quoque*, videtur inter hunc & priorem eam paritatem facere, alias enim posuisset particulam aliquam adverbivam *v.g. ille vero, aut ille contra*. Deinde in posteriori casu propter periculum minuendi valoris earum rerum, quas mutuator loco pecunie stipulatus est sibi dari, excusatur ab usura, ergo etiam & multò magis periculum amittendi totius capitalis ab usura excusabit, ubi enim eadem est ratio, eadem est juris dispositio.

Si verò alicui magis placeat servare verba, prout vulgariter in corpore juris ponuntur, is dicere potest *secundo*, textum in dicto c. *naviganti*. accipiendum esse de eo, qui, ut possit aliquid ultra sortem lucrari, non vult aliter mutuari, quam sub tali pacto recepti in se periculi, hic propterea usurarius saltem mentalis est, quòd cogat mutuatarium pecunie indigum tale pactum secum inire, qui fortassis mallet ipse periculum (quod sperat non adeò magnum futurum) subire, ne teneatur aliquid ultra sortem solvere. Ita hanc interpretationem ex Syl. Medina & alijs adfert Less. dicto c. 20. n. 116.

Quæritur III. Quid sint *montes pietatis*, & quâ ratione ab usura defendantur? *Montes pietatis* in Italia & alijs etiam locis esse usitatos, & dici *araria publicè constituta*, ut ad ea indigentes quasi ad mortem refugium habeant, ne magis ab alijs usurarijs opprimantur. Nam ex his ararijs sive *Montibus* datur mutuuum indigentibus eâ lege, ut pro mutuo pignus relinquere cogantur, & intra certum tempus recepto pignore pecuniam mutuam restituere, ac insuper exiguum aliquid adjicere: sin autem intra tempus præfinitum debitum solutum non sit, pignus vendi possit, ut detractâ sorte, exiguoque illo adjecto residuum de aestimatione pignoris debitori restituatur.

Porro quia, ut dictum, debitor ex his *Montibus* accipiens mutuuum teneatur præter sortem etiam aliquid saltem modicum adjicere, olim valde dubitabatur, an hoc institutum *Montium* non esse usurarium censendum? Sed Leo in Concilio Lateran. *sess. 20.* unâ cum ipso Concilio hos *Montes* tanquam pium institutum approbavit, concedens Indulgentias adjuvantibus & erigentibus, prout in *Tom. Concil.* habetur. Item Concilium Trid. *sess. 22. de Reformatione. c. 8. 9. & 11.* inter *pia loca* etiam *Montes pietatis* numerat. Ratio verò, quòd isti montes usurarii non sint, ea redditur, quòd in iis ultra sortem aliquid detur non tanquam lucrum ex mutuo, sed pro sumptibus necessariis ad *Montis* conservationem pro stipendio ministrorum, qui *montem* administrant, & semper parati esse debent ad mutuandum, ad pignora recipienda, custodienda, pro libris rationum cæterisque necessariis.

Quæritur IV. quid sit pactum *antichryseos*, & an citra usuram fieri possit? *Antichrysim* esse pactum inter creditorem & debitorem, ut creditor tamdiu pignore uti, & fructus ejus lucrari possit, usque dum sibi pecunia mutuo data à debitore restituatur: *antichrysis* enim græcè significat *contrarium*, sive *mutuum usum rei* scilicet in pignus concessæ pro usu pecunie mutuo datæ. Textus & DD. in *l. si pecuniam 33. ff. de Pignoratitia act. §. 1. si quis qui. 11. §. 1. ff. de Pignoribus*. De hoc igitur pacto magna est controversia, an sit usurarium censendum? Enim verò pro negativa (quam sustinet Alciatus *Lib. 2. diff. un. c. 3.* & alii apud Mynfingerum *Cent. 6. obser. 71.* & And. Gail. *Lib. 2. obser. 3.*) militat aliquot argumenta. I. quòd pactum *antichryseos* difertè approbetur in dicta *l. si pecuniam 33. & l. si is qui. item in l. si ea. 17. C. h. l. II. inc. 1. x. de Feudis* dicitur domi-

nunt lucrari fructus ex re feudali sibi à va-
 fallo oppignorata. III. *in c. salubri* *cr. 16.*
b. 1. decidit Pontifex, quod maritus pro do-
 te uxoris sibi debita accipiens à socero pi-
 gnus lucretur fructus hujus pignoris, & non
 teneatur ob fructus interim ex pignore per-
 ceptos minorem dotem acceptare. IV. nihil
 videtur continere iniquitatis, si creditor ex
 fructibus pignoris lucrum faciat propter
 culturam & curam, quam in illis ferendis
 & colligendis impendit *arg. §. si quis à non*
domino. 35. Inst. de Rerum divisione. ubi
 dicitur, bona fidei possessorem ex re aliena
 lucrari fructus saltem consumptos propter
 culturam & curam, quam rei aliena adhibu-
 it. V. denique, si creditor emerit pignus pro
 ea summa, quam mutuare vult, cum pacto,
 ut pro eodem pretio liceret debitori, quan-
 docunque placuerit redimere, validum esset
 pactum, & creditor haberet rem, ex eaque
 fructus perciperet, usque dum sibi à debito-
 re pretium redderetur. *l. 2. C. de Pactis in-*
ter empt. & vendit. ergò si hoc licet credi-
 tori per pactum emptionis, licebit etiam
 per pactum *antichrystos*; vel enim utrum-
 que est justum, vel neutrum, cum utriusque
 idem sit effectus, neque unà vià debeat per-
 mitteri, quod alià prohibetur juxta regulam
84. juris in 6.

Verum contraria sententia & quod pa-
 ctum *antichrystos* regulariter usurarium
 reputetur, apud Theol. cum D. Thom. Ca-
 jet. Soto, & alijs ac Juris Canonici interpre-
 tes hæcenus prævaluit teste Hen. Canil. *de*
Usuris c. 5. n. 15. Paulolay. *dict. c. 16. n. 17.*
 quibus ad stipulatur Pan. *inc. 1. n. 2. h. t.* &
 Cov. *Var. Resolut. l. 3. c. 1. n. 3.* Fundamen-
 tum est in *c. 1. & 2. h. t.* ubi aperte decidi-
 tur, fructus pignoris sine usura non cedere
 lucro creditoris, sed imputandos esse in ex-
 onerationem sortis, quatenus deinde minor
 fors, seu minus capitale restituatur, quo
 plures fructus ex pignore percepti sunt. Et

enim ut præcedenti §. dictum, ultra illud
 quidquid ex mutuo pretio altum ab ipso
 pactum creditor lucretur, sed hic per po-
 ctum *antichrystos* mutuo accedens lucretur
 fructus pignoris, ergo &c. Hæc enim
 facit *lex 1. 2. & 3. C. de Dignitatibus a-*
ctione. ubi clare constituit Imperator,
 ut fructus pignoris in sortem imputentur.
 Ita tamen hæc sententia decernitur
 est, ut fructus non possint cedere men-
 cro creditoris: locus autem si quodammodo
 etus velit retinere jure compensationis, ac-
 cet ratione *lucris cessantibus*, aliam em-
 gentis, suscepti periculi, vel expensarum
 in custodiendum pignus, vel cultum
 fructus factarum: non enim dicitur
 fructus nisi deductis expensis, *l. fructus. §.*
ff. Solutio matrimonio.

Ad argumenta superius in contrarium
 allata responderi potest, & quidem ad pro-
 mum, *l. si pecuniam, cum alijs et alijs* non
 nihil relevare, eò quod leges Civiles permi-
 tentes usuras, ac usurarios contractus do-
 rogentur per SS. Canones, *elem. antichry-*

Ad secundum dicitur, speciale est in
 feudo, ut dominus ex eo sibi à vafallo op-
 pignorato fructus lucretur, per *d. c. 1. de*
Feudis. & c. consequens. §. h. t. quod
 & idem de emphyteuti asserunt DD. in
 modo interea vafallo servitia, si qua ex in-
 do præstare debeat, & emphyteute eas
 remittatur. Rationem verò specialitatis as-
 gnat Hostiensis & Panor. in *d. c. 1. quod*
 sit natura feudi, & emphyteutis, quam lo-
 bet ex prima sui institutione, conventione
 vel consuetudine: cum enim in feudo
 emphyteuti *directum* dominium maneat
 penes dominum, & tantum *utile* transi-
 in vafallum, & emphyteutam, per oppo-
 norationem verò res tota revertatur ad do-
 minum, videtur convenientius, ut ea po-
 tidis ipsi domino, quam alteri fructificet.

Ad Tertium similiter singulare est, quod

maritus ex re pro dote uxoris oppignora-
ta fructus lucratur, idque ob compensatio-
nem *lucris cessantis*; nam si dotem ipsam
haberet, ex ea fructus omnes lucraretur
propter onera matrimonii, quæ subire de-
bet. *l. dotis fructum. 7. ff. de Jure dotium.*
ergo cum istud justum lucrum fructuum
totalium ob dotem non solutam marito ab-
sit, merito compensationem facit ex fructi-
bus rei pro dote debita oppignorata, prout
idem facere posset creditor quilibet in pi-
gnore, si suâ interresset ratione *lucris ces-
santis vel damnis emergentis*, ut dictum.

Ad quartum respondet Henr. Canif. *de*
Usuris. c. 5. n. 25. quod sibi imputare debeat
creditor, qui *culturam & curam* ex con-
tractu illicito in rem alienam impendit, ut
propterea idem creditor non *bonæ fidei*, sed
mala fidei possessori sit potius comparan-
dus, qui ob culturam & curam nullos pro-
prios fructus lucratur, sed universos restituere
tenetur. *l. certum. 22. C. de Rei vin-
dicatione.* & licet fortè creditor fuerit in
errore juris putans, fructus pignoris posse
ex pacto suo lucro acquiri, nihilominus sci-
endum est, errorem juris non prodesse ac-
quirere, & lucrari volentibus. *l. juris. 7. ff.*
de Jure & facti ignorantia.

Ad quintum dicendum est, inter em-
ptionem pignoris cum pacto redimendi, &
inter pactum *antichresis* magnam esse dif-
ferentiam. Nam si creditor pignus eme-
rit, deponitur qualitas *creditoris, mutui*
& pignoris, & empror efficitur *Domini-*
cus, & fructus lucratur jure *dominii* ex re
sua. Et deinde re emprâ casu fortuito vi-
gencendio pereunte non potest amplius re-
petere pretium, quia res perit suo domino.
*l. 1. ff. de Periculo & commodo rei ven-
ditæ.* quæ omnia se aliter habent in pacto
antichresis, ubi creditor non efficitur
dominus pignoris, & consequenter fructus
percipit ex re aliena, atque pignore sine sua

culpa pereunte nihilominus pecuniam mu-
tuatam recetere potest. Interim licet
emptio cum pacto redimendi ordinario Ju-
re permilla sit, *d. l. C. de Pact. interempt.*
& venditor. & etiam *antichresis* hoc pa-
cto, sicut & alijs titulis, ex quibus iuste ali-
quid ultra sortem exigitur, cohonestari
possit, teste Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tr. 4.*
c. 16. n. 17. id tamen procedit, si omnia bonâ
fide agantur, si nimirum res iusto pretio
vendatur: & creditor non sit solitus usuras
exercere cogens debitorem pecuniæ indig-
num ad talem contractum, aliàs non mu-
tuaturus: nam ex modicitate pretii, consue-
tudine foenerandi, & si rem intra certos an-
nos non licuerit venditori redimere, ali-
quando emptionem cum pacto redimendi
censeri contractum *usurarium*, & præsu-
mi tantum fictam emptionem, in effectu au-
tem esse mutuam cum lucro ex pignore, tex-
tus sunt *inc. ad nostram. 5. de Empt. &*
*vendit. c. 4. de Pignoribus. l. 3. C. Plus va-
lere quod agitur & c. & videri poterit*
Fach. l. 2. Controv. c. 12.

Similiter, si quis contenderet, antichre-
sin posse reduci ad aliquem contractum *in-*
nominatum, *do ut des, facio ut facias*
& c. concedo tibi usum tuæ pecuniæ & c. id for-
tassis transiret, si nihil in fraudem usura-
rum attentaretur, & contractus *innomina-*
tus, qui certam legem non habet, sed totus
ex conventionem & *præscriptis* partium *ver-*
bis dependet & regulatur. *l. 3. & seq. ff.*
de Præsc. verb. ita clausuletur, ut neutri
parti gravis sit, & notabiliter, præsertim
ratione periculi interitus à mutuo differat:
possiunt enim contractus innominati natu-
ram nominatorum assumere. *l. 5. ff. de Præsc.*
verb.

Quæritur V. utrum *olla fortune* passim
in Germania usitata tam contineat usuram vel
iniquitatem, si E. g. aliquis pro sex cruci-
geris

geris extrahat schedam signatam, & is, qui præest ollæ, debeat ipsi dare rem valentem centum floren. e contra, si alius imponat 30. flor. & pro illis meras schedas vacuas recipiat?

Respondeo, ollam fortunæ satis probabiliter ab *usura*, & *iniquitate* defendi posse; ab *usura* quidem, quia non intervenit contractus *mutui*, in quo solo proprie committitur *usura* superius in §. 1. diximus: etenim hæc olla fortunæ non immerito ad contractum emptionis & venditionis revocari potest, in quo pecunia pro pretio, & spes rei accipiendæ pro merce sit, prout in *l. nec emptio. §. 8. §. aliquando. ff. de Contrahenda emptione. aliquando*, inquit J. C. *sine re emptio intelligitur, velut i cum quasi alea* (id est casus, fortuna, vel eventus dubius) *emittitur, cum captus piscium, avium vel missilium emittitur, et enim emptio contrahitur, et si nihil incidit, quia spes emptio est.* Et hinc qui v. g. a piscatore vel aucupe pro imperiali emerit, quod mediâ die capturus est, teneturolvere pretium, et si nihil captum sit, & è converso piscator & aucups tenetur tradere, quod cepit, et si longè pluris aestimetur. Ab *iniquitate* quoque defendi potest *olla fortunæ*, dummodo de cætero fraudes in signatione, impositione vel extractione schedarum non committantur: quia in ea pretium non metimur secundum valorem rei extractæ, sed juxta spem & incertitudinem lucri vel damni. Verùm licet *olla fortunæ* in se & cæteris paribus nec *usuraria* nec *iniqua* sit, quia tamen non longè abest à *lusu alearum*, qui prohibetur in *toro i. ff. de Aleatoribus*, & multæ circa eam fraudes committi possunt, atque curiosi pecunias prodigunt, illi verò, qui erigunt ollam, pecunias extra civitatem & provinciam avehunt, idèò à prudentibus Magistratibus non semper tales *olla* tolerantur.

Quæritur VI. Utrum *usura* committatur, qui rem carius vendit propter emptionis pretium non statim numeratum, sed quod solutio in aliud longius tempus differatur. cum Pan. & alijs in *l. in emptione. §. 1. de talem contractum in foro quidem extrinsecarius cenferi nomine usurarium, cum non sit formale mutuum, in quo solo proprie *usura* committitur, in foro tamen committitur esse *usuram*, eò quòd hæc venditio saltem in effectu & implicite committitur mutuum, & venditor cenferatur *usura* propter pretium emptori usque in tempus solvendi destinatum sub *usura* credituræ & maneat, sicut tamen alias in mutuo propter *usura* *cessans* vel *damnum emergens* quòd ultra fortem accipi, ita etiam in venditionis contractu potest venditor pluris aestimare, si sua interit pecunia statim persolvi. Et præterea si dubium sit res vendita tempore solutionis sit plus minus valitura, & venditor non tunc prius venditurus, nisi in singularem gratiam emptoris, propter illud dubium extrinsecus ditor ab *usura* excusatur in *di. l. o. §. 1. ultimo. vers. ille quæque. l. 1.**

Quæritur VII. An *usurarius* vel *usurarius* sit contractus, si quis alienum debitum, seu Chyrogaphum emat, aut illud faciat pro minore quantitate, quàm in se continet, v. g. si pro debito 1000. flor. emeret 600.

¶ Imprimis satis tum jure, tum usus receptum esse, credita, seu (ut jurisperiti appellant) *Nomina* & Chyrogapha rem mercem idoneam posse in contractum emptionis deduci etiam invito debitore. *de minimis. §. C. de Hereditate vel actione. l. 1. C. de Novat.* dummodo *lites* *liquida*: nam alienas *lites* & debita quida seu controversa & litigiosa emere verè in jure prohibutum est. *l. 1. C. de litig.*

in l. per diversos. 22. §. l. ab Anastasio. 23. C. Mandati. t. t. C. de Litigiosis. Pan. 20. c. fin. x. de Alien. jud. mui. caus. facta Weicb. ad t. t. ff. de Hered. vel act. vend. Et quidem si in ejusmodi debitis ambigua (detacto, non de Jure) aut difficilis sit executio solutionis, ita ut pecunia sine molestiis, vel sumptibus à debitore acquiri non possit, vel si in favorem venditoris expositum pretium potuisset emptor aliorum cum majori lucro applicare, & sic *lucrum cessans*, vel *damnum emer gens* cum tali emptione concurrat, omnes consentiant, quòd debitum arbitrio boni viri consideratis omnibus circumstantijs, possit etiam longe minoris emi, quam in se contineat.

Verùm si debitum facile obtineri possit, nec propter pretium aliquid *inter sit* emptoris, non est una omnium sententia, an tale debitum minoris emere liceat? R. esse distinguendum, an facilitas solutionis proveniat ex qualitate ipsius debiti, ut quia debitor semper paratus est illud solvere; vel an tantum ex qualitate emptoris, ut quia is ex speciali Principis gratia, vel alio singulari medio solutionem obtinere potest, quæ alias agrè obtinetur.

Primum casum magis speculativum, quam practicum censet Card. Lugo de I. & I. tom. 2. disp. 26. sect. 7. §. 1. n. 96. quòd vix contingat debitum emi sine omni difficultate exclusionis, periculo, vel interesse; si tamen contingeret, ut v. g. creditor pecunia indigus ob repentinum discessum, vel aliud repentinum accidens mox à debitore habere non posset, ideòque alteri pro parata pecunia suum creditum liquidissimum venderet, ipse putarem tutius fore in conscientia, non licere tale debitum minoris emere, sicut cum Medina, Sylv. & alijs docet Lessus de I. & I. lib. 2. c. 27. n. 71. nam inter mercem & pretium debet esse æqualitas, non est autem æ-

qualitas, si v. g. pro 100. dentur 90. & aliàs multa usura palliari possent, si usurarius diceret, se nolle mutuare, velle autem ab illo, qui mutuum petit, emere chyrographum 100. flor. pro 90. & sic in effectu nihilominus 10. pro 100. lucraretur. Non est tamen omnino erroris damnanda altera sententia, quæ concedit aliquando modicè minus pretium dari: quòd communi hominum æstimatione minus valere censetur pecunia futura, quàm præsens, sicut minus est, actionem habere, quàm rem, l. minus. 204. ff. de R. l. neque emptio sine omni prorsus commodo celebrari solet. Innoc. & Panor. in c. in civitate. 6. h. t. Nav. in Man. c. 17. n. 230.

In secundo casu, quando facilitas solutionis per accidens provenit ex persona emptoris, existimat Less. d. l. n. 76. & Molina de I. & I. tract. 2. disp. 361. posse debitum emi citra injustitiam secundum illam æstimationem, quam consideratà difficultate solutionis communiter apud alios & in foro habet: illud enim justum rei pretium censetur, quòd communiter apud homines æstimatur; sicut in simili, qui gemmam sine omni suo labore & sumptu inventam aut donatam accepit, potest absque injustitia eam tanti vendere, quanti communiter solet vendi ab ijs, qui similes gemmas magnis sumptibus conquirunt. Fatetur tamen Lessus saepe peccare tales emptores saltem contra charitatem (quòd etiam grave peccatum est, quamvis ordinariè ad restitutionem non obliget) si miseris & indigentibus hominibus non majus pretium persolvant, cum ipsi nonnunquam ingens lucrum reportent. Item Officiales Principum, qui se in solutionibus debitorum difficiles exhibent, & ita indirectè cogunt creditores ad sua debita vili pretio vendenda, quæ ipsi coëmunt, haud dubiè graviter contra justitiam peccant, & ad restitutionem obligantur. Less. d. l. si enim possunt sibi solvere, Mmm mmm pote-

poterunt utique & alijs, quibus ex iustitia debetur, & si creditores velint ultrò propter publicam necessitatem aliquid remittere, profectò iustus est, ut illa portio remissa accrescat arario Principis pro publico bono, ne subditis gravioribus contributionibus onerentur.

Quid ergò, si creditor velit suum creditum minoris vendere, poteritne ab ipso debitore, sive is princeps sit, sive alius, minori pretio emi? *§.* Si debitor ipse sit causa difficultatis solutionis, utique sine iniquitate & onere restitutionis emere minoris non poterit; secus verò, si propter inopiam aut alium casum totum solvere nequeat: tunc enim non apparet, cur debeat esse deterioris conditionis, quam quilibet alius extraneus, *Nav. d. l. l. est. d. l. n. 70.*

Advertendum tamen, si in præmissis casibus, & juxta dicta aliquid contra Charitatem vel iustitiam peccetur, hoc peccatum non statim esse reducendum ad usuram, & usurarum pœnas: quia in *emptione*, & non in *mutuo* committitur, per tradita superius *§. 1. n. 2.* nisi in fraudem usurarum mutuum tali aliquo contractu pallietur.

§. 2. *Quæritur VIII.* quid sit *contractus censualis*, an quando *usurarius* iudicandus? *Census* veteri Jure Romano à *censendo*, seu æstimando dicebatur æstimatio patrimonij subditorum, unde tributum Cæsari vel Magistratui solvere tenebantur; *l. forma. 4. ff. de Censibus. l. 2. c. 3. C. eodem.* sed & ipsum quoque tributum *census* vocabatur juxta illud *Matth. 21. licet ne census dare Cæsari &c.* De Jure verò Canonico & ad propositum *census*, vel *contractus censualis* est jus per *emptionem* aut similem contractum acquisitum redditus annuos ex re, vel industria alienâ provenientes percipiendi. Dico, ex re vel industria: nam *census* dividitur in *realem* & *personalem*. *Realis cen-*

sus est, qui fundatur super certa re, vel pluribus, e. g. si à Tertio emam jus percipiendi illos redditus, quos ipse annuatim e domo vel prædiis suis percipit. Quare *hærens census*, cum *realis* sit & rei *inhærens*, committitur, ad quemcunque possessorem deveniat, sicut *servitus* vel aliud onus *reale*.

Personalis census est, qui fundatur super certa persona, quæ se obligat ad annuam pensionem, non tam respectu lucri acquisiti ex propria industria, puta, si illa persona exerceat negotiationem, opificium aut artificium; nisi quòd subinde ad debiti liquidationem certus fundus hypothecæ submittatur, non tamen cum jure, ex illo fundo redditus percipiendi.

Uterque *census* tam *realis* quam *personalis* plerumque solet habere pactum *redemptionis*, ut scilicet ille, qui *censum* ex re vel industria sua vendidit, possit hunc *censum* rursus redimere, si emptori pretium pro venditione *census* acceptum denovo reddiderit. Imò frequenter *census* ex *usu* & *usuque* *perpetuo* *redimibilis* constituitur, ita ut non tantum venditor possit restituito pretio *censum* redimere, & se vel res suas ad hoc onus liberare, sed etiam ipse emptor possit venditorem rursus jus suum cedere, ab eoque pretium pro *censibus* datum repetere.

Verum quia talis *contractus censualis* pro ma fronte nihil videtur differre à mutuo vel usuris *contracto*, quia & in mutuo debitor mutuum acceptum pro libito restituere, & creditor illud repetere potest, inter omnes annuæ & pensiones ex mutuo præstitatis sunt, ideo inspiciendum est, utrum talis *contractus censuales* sine peccato usurae iudicari valeant?

§. Itaque *l. Census realium* ex parte illius venditoris redimibilem esse *contractum* licitum & non usurarium, per explicationem & declarationem Pontificiam in *Extractione*

§ 2. de Empt. & vend. inter com. dummodo census eo pretio ematur, quod consuetudo loci, vel Magistratus iustam decrevit, prout consuetudine Germaniae receptum, ut 5. floreni annui reditus emantur pro centum florenis.

Est etiam inter hunc contractum censualem & inter mutuum notabilis differentia, quae ex communi DD. sententia aperte colligitur in citatis Extravagantibus: nam in mutuo bonis & facultatibus debitoris casu aliquo pereuntibus nihilominus pecunia mutuata cum usuris repetitur; at vero in contractu censuali seu emptione census realis, si res, ex qua reditus annuus sive census emptus est, intereat, census quoque & facultas reperendi pretium interit.

Similiter si propter sterilitatem aut aliam causam res censualis non tantos fructus proferat, ut integra pensioni sufficiant, non tenetur debitor seu venditor census totum censum solvere, nisi antecedentium aut subsequentium annorum fertilitas talem sterilitatem compeniet. Cujus ratio est, quod hic contractus emptionis sit, emptione autem perfecta periculum in re empti contingens ad emptorem pertineat, toto s. ff. de Periculo & commodo rei vendite.

Non etiam obstat, quod contra hunc contractum censualem objici solet, nimirum esse contra naturam pecuniae & emptionis ut una pecunia alia pecunia ematur: cum pecunia sit tantum pretium ad alias res comparandas; item emptionem esse tantum de re praesenti; in contractu autem censuali hic & nunc nulla res praesens sit, quae ematur: nam dicendum est, in contractu censuali non emi pecuniam tanquam mercem, sed jus percipiendi pecuniam, prout etiam alia jura incorporalia recte emuntur, & venduntur. Unde quia istud jus futuris temporibus percipiendi pecuniam statim tempore emptionis

venditore census conceditur emptori, ideo hoc respectu satis res empti praesens dici potest; veluti & fructus in agris, partus ex animalibus in futurum nascituros jure vendi probatur ex l. nec emptio. 8. ff. de Contrahenda emptione.

Quod si census realis non tantum ex parte venditoris, sed etiam emptoris, & sic utrinque redimibilis constituitur, adhuc tamen non improbabiler ab usura defendi potest. Contractus enim ex conventionione legem accipiunt, c. contractus. 85. de R. I. in 6. & illa differentia inter mutuum & talem contractum paulo ante enumerata adhuc permanent.

Verum quidem est, quod ex constitutione Caroli V. in Comitibus Augustanis facta sub titulo, de Usurariis contractibus, ad censum licitum requiratur, ut ejus redemptio non sit in arbitrio emptoris, sed solum venditoris: nihilominus id intelligi potest, quod in foro externo nonnunquam ex tali pacto usura, & palliatum mutuum praesumatur, quae praesumptio non habet locum in foro interno, si omnia bona fide agantur, & periculum intereuntis rei censualis penes emptorem maneat. Praeterea similes conditiones quatenus ea prohibent, quae Juri naturali non adversantur, non ubique esse receptas asserit Paulus Lay. in Theol. moral. l. 3. tract. 4. c. 18. sub n. 6. Attamen in loco, ubi non esset consuetudo censum utrinque redimibilem constituere, tutius foret a tali contractu abstinere propter illam fori externi praesumptionem & scandalum aliorum, ac periculum usurariae intentionis.

§. II. Censum quoque personalem, praesertim a solo venditore redimibilem (probabiliter etiam utrinque redimibilem per ea, quae mox de censu reali diximus) ab usura plurimi DD. defendunt: si enim alia

Mmm mmm 2 pra-

prestaciones super sola personæ industria constitui possunt, prout fit in tributo Magistratui solvendo, in decimis personalibus, in contractu societatis &c. non apparet ratio, cur idem in censu *personali* fieri nequeat, cum de æquivalentibus idem sit iudicium. *L. ult. ff. Mandati.* Differt autem hic contractus à mutuo. 1. Quod constitui non possit, nisi cum tali personâ, quæ ex sua industria lucrum facit. 2. Si ex causa personæ censuales lucrum facere amplius non valeat, pensiones quoque annuæ amplius non solvantur. 3. Si census ex parte solius venditoris *redimibilis* sit, iterum differt à mutuo, quia mutuum non tantum debitor sponte solvere, sed etiam creditor ab invito debitore petere potest.

Imò non desunt magni nominis DD. qui censum *personalem* & *realem* constitui posse affirmant cum *pactò assicuratiõis*, ut nimirum venditor suscipiat in se periculum interitûs, & re censuali pereunte, vel lucro ex industria personæ sine culpa ejus cessante, venditor non quidem annuos census persolvere, sed tamen capitale, seu pretium census restituere teneatur, dummodò hæc obligatio venditoris ipsi alio modo compensetur scilicet pretium census augendo, vel, quod in effectu idem est, minorem censuram exigendo. Ita namque in alijs contractibus aperto Jure concessum est, ut contra naturam contractûs periculum ex speciali pacto ad alterum pertinere possit, puta in commodato ad commodatarium, in deposito ad depositarium, *c. unico. de Commodato. l. 1. §. 6. ff. Dep. hie.* Verùm contra hunc censum *personalem*, & pactum *assicuratiõis* adducitur Bulla Pij V. quæ incipit: *Cum õnus Apostolica servituti*, cui tamen similis responsio aptari potest, quæ superius circa constitutionem Carolinam data est. Prolixius hanc materiam de Censi-

bus tractat Laym. *d. l. c. 18.* & Cov. *Var. Resolut. l. 3. c. 7.* Henr. Canil. *de Usur. l. 11.* Lessius *de J. & Lib. 2. c. 22.* alijque apud eos citati.

Quartum IX. & ultimo, quid sit *cambium*, & quo titulo ex eo lucrum accipi possit: *Negotia* illa pecuniaria, quæ *cambium* dicitur, passim nota & usitata, nihil est aliud, quam permutatio pecuniæ pro pecuniâ, in qua ille, qui rogatur, ut pecuniâ commutetur, *campfor*, ille verò, qui rogat, ad cujus gratiam pecuniâ commutatur, *Compfararius* appellari solet; prisco enim vocabulo *cambire* vel *campfare* idem quod permutare significabat, sicut ex *Prædicatione* fert Cov. *de Collatione veterum nominum c. 7. n. 4.* Licet verò etiam in *mutuo* pecuniâ pro pecuniâ detur, id tamen non fit causâ permutatiõis, neque ita tempore contractûs in mutuo, sicut in *Cambio* pecuniâ unius datur pro pecuniâ alterius sed solus creditor numerat pecuniâ, ut futurum vel eandem, vel aliam equalentem numeris, & bonitatis recipiat. Cum ergo *cambium* à *mutuo* differat, consequens est, quòd lucrum ex *cambio* quæ situm oportet *usurarum* censeri non debeat, nec infortuna pœnis subiaceat. Videamus tamen breviter, ex quibus causis aliquod lucrum ex iniquitate ex *cambio* percipiatur.

Est autem præsciendum, *cambium* dividi in *manuale* sive *minutum*: & in *cambium locale*. *Cambium minutum* seu *manuale* dicitur, quando pecuniâ unius ferri aut materiæ permutatur cum pecuniâ alterius formæ aut materiæ, v. g. crucigeri festerij pro taleris, vel aureis, moxata Germanica pro Italica. Hispanica &c. *Cambium locale*, quia plerumque minor numerus commutatur pro majore, & *manuale* statim in eodem loco & tempore de manu ad manum vicissim pecuniâ numeratur.

Locale cambium est, quando pecunia præfens commutatur cum pecunia distante in alio loco, quod cum ordinariè per literas fieri solet, per quas campfor mandat suo correspondenti, ut campfario certam pecunie quantitatem, quam ipse campfor jam hic Salisburgi accepit, numeret Romæ, ideo etiam *cambium per literas* appellatur. Idque præcipuè ob utilitatem itinerantium inventum est, ne cogantur pecunias cum magno periculo & incommodo secum continuo deferre.

Porro in *cambio minuto*, si v. g. aurei pro crucigeris commutandi sint, solent campfores aliquid auctarii loco exigere, & frequenter pro quolibet aureo seitertium vel grossum. Causas hujus exactionis DD. aliquot allegant: *prima* est locatio operæ & obsequii, siquidem campfor debeat semper paratus habere diversi generis pecunias, quemlibet ad cambium in suam domum intromittere, inde se & famulos hujus negotii expertos alere. Quod maximè procedit circa campfores, quibus obligatio tale cambium exercendi pro publica hominum utilitate à Magistratu imposita est. *Secunda* causa est *lucrum cessans* vel *dammum emersum*, ut si campfor proposuerit nummos aureos alio deferre, ubi pluris valent, & alibi merces emere, ubi alia monetâ longè carius emuntur &c. *Tertia*, puritas materiæ, qua communi hominum judicio imperialis vel ducatus purus, nihil habens de cupro admixtum, pluris aestimatur, quam moneta impura. Nec obstat, quod quidam opponunt, aestimationem materiæ non esse in potestate subditorum, sed Principis monetam cuderitis. Nam respondetur, nummos alio modo aestimari à Principe, & alio à subditis: à Principe quidem nummi *formaliter* considerantur, ut nummi sunt, & quatenus mensura rerum venalium, & solutionis debito-

rum: à subditis verò in cambio, & commutatione *materialiter*, & ut res sui patrimonii, quæ in se meliores sunt. Hinc etiam pro *quarta* causa assignant antiquitatem, raritatem, commoditatem conservandi, numerandi, vel deferendi monetam. *Quinta* demum esse potest usus seu expendibilitas, ut si in aliquo loco commutentur nummi, qui possunt ibi expendi cum us, qui expendi non possunt, isti enim cum non habeant ibi pretium, vel valorem, minoris aestimantur.

Sed & in *cambio locali* campfores aliquod lucrum facere consueverunt, ita ut si in exemplo campfarius hic Salisburgi numeraverit campfiori centum imperiales, Romæ tantum accipiat nonaginta quinque, & quinque cedant lucro campforis.

Hoc verò lucrum, dummodò usitatum in aliquo loco cambii modum, qui communi hominum aestimatione non reputetur iniquus, non excedat, communiter defendunt DD. Inprimis enim campfores pro itinerantium utilitate solent ad hoc operas suas locare, famulos & scribas alere, libros rationum tenere, aliosque sumptus facere. Deinde campfor virtualiter saltem transfert pecuniam de loco ad locum, & liberat campfarium ab onere, sumptibus, ac periculis, quæ ipse in transferenda pecunia subire deberet, quod obsequium merito pretio aestimabile censetur. Plura de cambiis videri poterunt apud Leis. *de J. & Just. lib. 2. c. 23.* ubi difficultates plerasque circa cambia satis exactè pertractat.

S. III.

De Restitutione & Poenis Usurarum.

SUMMARIÆ.

25. Obligatio restitutionis incumbit usurariis etiam mentalibus.
26. Cur & an non idem in simonia mentali?
27. Jure Canonico etiam hæredes veniunt restituere.

Mmm mmm 3

28. EX-

28. Exceptio a restitutione.
 29. Res empta ex pecunia usuraria non est restitutio-
 ni obnoxia, nisi deficientibus aliis modis.
 30. Contra tertium Possessorem non datur actio.
 31. Alia pena usurariorum.
 32. Parochi sine iudicio Ordinarii non debent ali-
 quem usurarium condemnare.
 33. Oblationes quando recipienda ab usurariis.
 34. Ad sepulturam non recipiuntur nisi prestata sa-
 tisfactione, vel cautione.
 35. Necessitatem eorum valent.
 36. Inrium imperiti, qui iuxta communem modum
 sub nomine mutui accipiunt aliquid ultra
 sortem, qualiter frequenter ab usura excusa-
 ri possunt.

25 Sicut quilibet iniquus rei alienae detentor
 ad restitutionem tenetur, nec absolvitur
 peccatum nisi restituatur ablatum *c. peccatu-
 rum. 4. de R. I. in 6.* ita etiam usurarii ante
 omnia cogendi sunt ad restitutionem eorum,
 quae per usuras contra Jus naturale, Divi-
 num & humanum acquisiverunt. Et cum
 usura rapinae instar sit, *c. si quis usuram. 10.
 causa. 1. q. 4.* ideo usurarii in utroque foro,
 tam interno quam externo ad restitutionem
 adigi debent. In foro tamen externo non
 aliter quis ad restitutionem ceterisque usur-
 riariorum poenas condemnandus est, quam si
 fuerit usurarius manifestus, scilicet per rei
 evidentiam, confessionem judicialem, aliás-
 ve legitimas probationes convictus: Eccle-
 sia enim & alij Iudices externi non judicant
 de occultis, ne quandoque innocentes pro-
 nocentibus puniantur, *cap. cum tu. 5. hoc
 tit. l. ult. C. de Probationibus* In foro au-
 tem interno nullá opus est probatione, sed
 sua quemque conscientia arguit. Hinc etiam
 non tantum realis usura, quae aperto usura-
 rio pacto commissá est, sed & solamentalis in
 conscientia foro ad restitutionem obligat,
 per textum & Doctores in *cap. consuluit.
 10. hoc tit.* Dicitur autem mentalis usura,
 quando creditor non fuisse aliter pecuniam
 daturus indigo debitori, nisi ipse debitor

vicissim, vel sine omni pacto externo, vel
 pacto aliquo simulato quoad exteri non
 non usurario, creditori concelebrat. Im-
 pla delumí possunt ex *l. 1. c. 1. q. 1. de
 quarto. & ex l. 2. q. 2. & secunda in-
 terpretatione c. naviganti. & ex *l. 1. q. 4. in
 responso ad quintum argumentum.**

Verum hic non levis est difficultas, quae
 re in simonia mentali sufficit sola pen-
 tentia & dolore erga Deum illud peccatum
 expiare sine restitutionis obligatione
 communiter tradunt Interpretes in *l. 1. q. 1.
 mo. de Simonia* & non similiter in *l. 1. q. 1.
 mentali*? Inter varias explanationes, quae
 adferunt DD. illa videtur capta magis
 quam refert Barb. in *dicto c. condempnatus.
 4. quod in usura mentali*, quae in omni
 pacto fit, plerumque ille, qui pro tem-
 poralibus aliquid temporale offert, non
 necessitate contrictus. Imo si peccatum
 fuit, ut v. g. Clericus in necessitate con-
 trictus non possit aliter impetrare benefi-
 cium ad sui sustentationem, quam si libera
 obligationem faciat Episcopo, vel parochi
 alias tibi non collaturo, tunc aequa restitu-
 tionem faciendam esse in simonia men-
 tali, quam in usura mentali non tem-
 poralibus docet Dominicus Sotus de *legibus
 & iure lib. 9. q. 3. articulo. 1.* Neque
 am ex textu *d. c. ult. de Simonia*, quae
 scurior est, & diversis interpretationibus
 mittit, contrarium evincitur.

Ceterum restitutio usurarum vel de be-
 neficiis per usuras laicis, vel haeredibus eorum
 aut in illorum omnium defectu pauperibus
 facienda est. *d. c. cum tu. 5. h. 1.* Ex quo
 so quoque non tantum ipsi usurarii, sed et-
 iam haeredes eorum, usuras restituere tenen-
 tur. Quamvis enim de jure Civili haeres
 teneatur ex delicto defuncti, nisi quatenus
 ex illo delicto ad heredem pervenit, & non
 locupletior factus est, vel si ille cum defuncto

contestata fuerit, ut tunc non tam ex delicto, quam ex quasi contractu litis contestate conveniatur. *l. unica C. Ex delictis defuncti in quantum hared. conven.* De jure tamen Canonico hæres ad exonerationem conscientie defuncti tenetur pro viribus hæreditariis omnibus illis satisfacere, quibus defunctus damnus intulit, licet ex illo damno hæreditas aucta non sit, *c. ult. de Sepulturis. c. in literis. §. de Raptoribus.* Et cum hæc res salutem animæ concernat, & naturalis ratio suadeat, ut contra justitiam læsis damnus ex bonis ipsius lædentis compensetur, ideo hanc constitutionem Juris Pontificii etiam in terris Imperii observandam esse non attentâ lege civili, rectè docet Henric. Canif. *de Usuris. cap. 7. sub num. 4.*

Ab hac tamen restitutione excusat notorie paupertas usurarii, vel hæredum ejus, usque dum ad pinguiorem fortunam deveniant, *l. nam is nullam. 6. ff. de Dolo. & d. c. 3. h. r.* Item si debitor ipsemet solus sit usuras exercere, non audietur contra suum creditorem restitutionem usurarum petens, nisi & ipse prius aliis, cum quibus usuras exerceat, restitutionem fecerit, nam frustra legis auxilium invocat, qui in legem peccavit, *c. quia frustra. 14. hoc. tit.*

Sed quid, si creditor ex pecunia usuraria domos vel prædia emerit, an hæc tanquam sua debitor vel hæres ejus petere poterit si contulerit ipsam pecuniam usurarium? De jure rem non succedere in locum pecunie, propterea qui ex aliena pecunia etiam initio vel invito Domino rem aliquam emit, sibi acquirit hujus rei dominium, non alteri, cujus pecunia fuerunt, nisi quod ei aliam pecuniam reddere teneatur; per textum expressum in *l. qui alienâ. 8. C. Si quis alteri vel sibi & l. si ex ea. 6. C. de Rei vindicatione.* Sitamen creditor non habeat

alia media satisfaciendi debitori propter usuras, tunc cogetur talia bona vel in solutum dare, vel vendere, & de pretio usuras male acceptas compensare. *d. c. 3. h. r.*

Quod si talia bona jam in tertium alienata sint, contra hunc tertium possessorem probabilitas debitori nulla actio competit; non *personalis*, quia cum eo nihil contractum fuit; nec etiam *realis hypothecaria*, quia non habemus legem, quæ hypothecam in tali casu concedat, nisi fortassis debitor, cum quo usura exercita, pupillus aut minor annis fuerit, qui aliis in re ex pecunia sua comparata tacitam hypothecam habet. *l. idem. §. 7. ff. Qui potiores in pignore:* vel Ecclesia, quæ jure minoris utitur, *c. 1. integrum restit.* vel nisi alienatio in tertium facta sit in fraudem debitoris, cum creditor usurarius sciret se aliunde debitori per usuras læso satisfacere non posse: tunc enim res alienata revocabitur, secundum ea, quæ traduntur in *totot. ff. Qua in fraudem creditorum.* Covar. *Variarum Resolucionum lib. 3. c. 3. sub n. 6.*

Præter obligationem restitutionis alia quoque poenæ in usurarios constitutæ sunt. Ut I. Infamia Juris, *h. improbum sumus. 20. C. Ex quibus caus. infam. irrogatur.*

II. Privatio officii, & depositio in Clerico usurario, *cap. 1. & seqq. 14. q. 4.* poterit tamen Episcopus post restitutionem & peractam poenitentiam cum tali Clerico dispensare, *c. at si Clerici. 4. §. de adulteris. de Judicis.* Gloss. in *cap. præterea. 7. v. suspendas. h. r.*

III. Laicos usurarios Episcopus excommunicare potest, & prohibere, ne eorum oblationes tanquam male qualitate in Ecclesiis recipiantur, sub poena, ut Ecclesiastici tales oblationes recipientes ab officio suspendantur, & ad restitutionem acceptorum teneantur, *c. 3. & c. præterea. 7. h. r.*

Quod

Quod tamen intelligendum est, si aliquis usurarius manifestus sit, aut tanquam usurarius in iudicio vincatur, & si appareant illi, quibus per usuras damnum datum est: alius in dubio absque declaratione Episcopi à privatis Parochis nemo tanquam usurarius facile proclamandus est: criminalia enim, quæ altioris indaginis sunt, & magnum præjudicium, ac pœnas Juris secum trahunt, nec Parochus, nec Decanus ruralis iudicare, sed ad Episcopum referre debet. Tridentinum *sess. 24. de Reform. c. 20.*

33 Quod si etiam nulli amplius existant debitores, vel hæredes eorum, à quibus usura extorta sunt, tunc in horum defectu oblationes, maxime quæ in sustentationem pauperum cedunt, faciendas & recipiendas esse habetur in sæpe dicto *cap. 5. h. t.* & insinuat *Luc. 16. cap.* ubi Christus dicit: *facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.*

34 IV. Usurarij manifesti ad Ecclesiasticam sepulturam non admittuntur, antequam usuras pro modo & possibilitate facultatum suarum restituerint, aut saltem cautionem de restituendo præstiterint præsentibus illis, quibus usura debentur, aut in istorum absentia coram loci Ordinatio proprio, vel Notario, *cap. 2. h. t. in 6.* Imò in articulo mortis, & casu necessitatis, quando Ordinarius loci, Parochus vel Notarius haberi non potest, quemlibet Sacerdotem, qui tunc temporis à peccatis absolvere potest, etiam idoneum esse ad recipiendam talem cautionem, ut eam postea referat Episcopo, docet Sylv. *in verbo. Restitutio. §. 6. q. 1.* & Nav. *in Man. c. 13. n. 218.*

35 V. Testamenta & ultimæ voluntates usurariorum non valent, nisi ante mortem usuras restituerint, vel de restituendo idoneam cautionem dederint. *d. c. 2. h. t. in 6.*

Demum hoc loco notandum est, quod homines rudes & indocti, qui ex lucra pecuniarum, & pensiones annuas accipiunt, eam modum, quo alii vii honesti, & honeste facere consueverunt, non sint facile de iure condemnandi, quamvis ipsi non intelligant, quo jure vel titulo tale lucrum sibi habeant: cum enim lucrum ex pecunia carnis causis cohonestari valeat, ut propter lucra cessans, damnum emergens, implicam potestatem societatis, emptionem censuræ, & censeri possunt in bona fide, qui propter viros imitantes exemplum sibi proponunt, non aliter quam iusto, quo factum titulo lucrum ex pecunia querere.

Imò licet indocti contrahendo mutuo verbo mutui, vel germanice appellati, nihilominus cum non intentio verba, sed verba intentioni deservire debeant, & *de Apellatombus. requir. 41. de Apellatombus.* Imò mente utorum, qui omni meliori modo, quo de jure fieri potest, contrahere intendunt, miles contractus in effecta non tam mutuum, quam societas implicita cum pacto securacionis (quod fieri potest, si pro tali periculo assecurationis socio relinquatur minus lucrum, cum contractus ex conventionne legem accipiant) vel emptio censuræ vel perionalis iudicari debent, præsertim quia apud Germanos ille certum est de generalis est, & omnem forme conventionem significat, ita docet Laym. *Lib. 4. tractatu 4. cap. 18. n. 11. & 13.* cum Laym. Valent. & Majore ibidem citatis. Alii enim innumeri condemnandi forent, non tantum Laici, sed & Ecclesiastici, qui in nomine & titulo ausu, et ultra sortem seu capitale annuatim, vel 6. pro reo emergens, nec morale periculum interest capitalis propter assecurationem proponunt.

& fidejussorum habent, & solum lucrum querunt, ne pecunia otiosa sit. Et sane si iniquitatem non à verbis, sed ab effectu metimur, haud esse rationabile, indoctum, qui sub nomine *mutui*, vel *aussegen* accipit ꝑ, pro 100. usurarium asserere, & doctum, qui sub nomine *consus* idem facit, absolvere. Meminisse tamen oportet, quod semper haecenus monui, multos contractus excusari posse, in quibus aliquid ultra sortem accipitur, si fiant cum eo, qui ex mea pecunia negotiatur, & honestum lucrum quaerit, ut mihi hujus lucri partem tribuat, veluti in contractu societatis expresso vel implicito, in quo alter pecuniam, alter industriam confert, contingit; aut si verè reditus annuus ex re vel industria habeat, quos sine damno suo vendere possit, secus autem, si contrahatur cum debitore indigente, qui tantum ad sublevandas necessitates suas mutuum pecuniam accipit, & si reditus ex rebus vel laboribus suis provenientes vendere debeat, defectum necessariae sustentationis pati, & paulatim profus ad inopiam delabi cogatur: cum tali enim non est materia, vel merces, scilicet lucrum aut reditus, super quibus possit fundari emptio, census, vel societas. Quod si ab initio contractus habuerit ex re vel industria reditus, & hi sine culpa sua defecerint, hic defectus vel interitus ad emptorem census spectat, ut is censum exigere non possit; sicut etiam superius dictum. Caveant igitur divites, ne pro transitorio & plerumque ingratum hereditibus relinquendo lucro animae detrimentum patiantur, thesaurizent sibi potius thesauros in caelo, faciant Christianae Charitatis erga indigentes officium, & adimplere studeant illam Christi sententiam

Luc. 6. *benefacite, mutuum date, nihil inde sperantes.*

ENGEL IN DECRET. LIBER V.

TITULUS XX.

De Crimine falsi.

SUMMARIUM.

1. Quid sit & quomodo committatur crimen falsi.
2. Quae poena afficiantur falsi testes?
3. Falsum testem iudex punire potest, etsi aliàs non sit de ejus jurisdictione.
4. Falsi crimen suo modo committit, qui pro testimonio dicendo pecuniam accipit, sed non punitur poena falsi ordinaria.
5. Ab hac poena quoque excusatur, qui tantum in accidentalibus falsum dixit.
6. An testis, qui aliud extra, aliud in iudicio dixit, ut falsarius puniri possit?
7. Quomodo scripto falsum committatur: & quae hujus poena? n. 8.
9. Falsatores literarum Apostolicarum incurruni excommunicationem Bullae Coenae.
10. Quae notanda in Bullis Pontificiis, ex quibus earum falsitas argui possit.
11. Aperiens literas alterius an falsum committat?
12. Quando litera aliena sine injuria aperiri possint?
13. Mutatione nominis committitur etiam falsum.
14. Quibus modis facta committatur falsum?
15. Varij modi falsandi monetam: & quae horum falsariorum poena.
16. Poena Alchimistarum de Jure Canonico.
17. Vsu quomodo falsum committatur: & quomodo tale puniatur?
18. Monitum de usu & expensione falsa Monetae.

Juxta ordinem Decalogi, quo post furtum & alias iniquas rei alienae usurpationes prohibetur, ne quis adversus proximum falsum testimonium loquatur, tractat Compilator in *h. t.* de iis, qui per falsitatem & dolum quoquo modo aliis nocere intendunt.

Falsum enim & crimen falsi ad propositum describit Sylvester in verbo *falsarius*. n. 1. quod sit *immutatio veritatis* cum dolo & jactura: nam qui sine dolo per errorem falsum loquendo aut scribendo committit, vel qui sine alterius laesione mentitur, poenam hujus criminis non tenetur. *l. quid sit. 23.*

Nnn nnn

ff. Ad